

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลและอภิปราย

การศึกษาเรื่องปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและความต้องการด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี โดยมีแนวเหตุผลว่า ชุมชนแออัดที่มีทำเลที่ตั้ง และขนาดของชุมชนแตกต่างกัน จะมีปัญหาและความต้องการที่ต่างกัน และมักมีความสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

ในการศึกษานี้มีแหล่งข้อมูลสำคัญ จากการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัด ตลอดจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ที่ดิน และข้อมูลจากแบบสอบถาม การสำรวจในชุมชน แผนที่ต่างๆ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติวิเคราะห์ พร้อมทั้งเปรียบเทียบโดยการทดสอบ T-test ในโปรแกรม SPSS For Window 11.5 และโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arcview 3.1 ในการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีสรุปผลการศึกษา ดังนี้

6.1.1 ปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

การศึกษานี้ได้ศึกษาชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีรวม 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนไกรเกรียงยุค ชุมชนจิตต์ประสาน ชุมชนบ่อหลังบ้าน ชุมชนท่าเรือพลี-ศรีนิคม ชุมชนหลังวัดต้นสน-วัดเนิน และชุมชนหลังวัดน้อย โดยแหล่งข้อมูลหลักในการวิเคราะห์คือการใช้แบบสอบถามกับประชากรตัวอย่าง

ผลการเปรียบเทียบปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างชุมชนแออัดชายทะเล กับชุมชนแออัดตอนใน พบว่า ชุมชนแออัดชายทะเลและชุมชนแออัดตอนในมีปัญหา ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่าชุมชนแออัดตอนในมีปัญหามากกว่าชุมชนแออัดชายทะเลทุกด้าน

ทั้งนี้ในด้านกายภาพปัญหาหลักของชุมชนแออัดตอนในจะเกี่ยวกับปัญหาท่อระบายน้ำอุดตัน คลองระบายน้ำตันเขิน ซึ่งการระบายน้ำไม่สามารถระบายน้ำได้ทันท่วงที เมื่อมีฝนตกหนัก ทำให้น้ำท่วม ส่วนหนึ่งมาจากระดับของที่ตั้งในชุมชนนั้นจะค่อนข้างต่ำกว่าแนวคลองระบายน้ำ ส่วนชุมชนชายทะเลบ้านเรือนส่วนใหญ่ยกพื้นสูง ปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วมหรือการระบายน้ำ

จึงมีน้อยกว่า ปัญหาหลักของชุมชนแออัดชายทะเล จะเกี่ยวกับยุงชุมและประปาไหลไม่สม่ำเสมอ สำหรับปัญหาของชุมชนนั้น อาจเนื่องมาจากน้ำที่ขังอยู่ใต้ถนนและตามแอ่งน้ำที่เกิดจากการถมที่ ปิดกั้นการขึ้นลงของน้ำทะเล ทำให้กลายเป็นแอ่งน้ำขัง เป็นที่เพาะพันธุ์ของยุง สำหรับปัญหาประปาไหลไม่สม่ำเสมอในช่วงเวลากลางวัน ซึ่งมีการใช้น้ำในชุมชนเมืองตอนในมาก ประกอบกับลักษณะชุมชนแออัดชายทะเลเป็นแนวยาวมาก ทำให้ในช่วงที่มีการใช้น้ำในเขตเมืองมาก น้ำจะไหลไปไม่ถึง โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ช่วงท้ายชุมชน

ส่วนความแตกต่างของปัญหาในด้านเศรษฐกิจนั้น ถึงแม้ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้างเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากชาวชุมชนแออัดตอนในมากกว่าครึ่งไม่ได้เกิดอยู่ในชุมชน โดยในจำนวนนี้มีทั้งที่มาจากต่างจังหวัด ต่างอำเภอ และต่างเทศบาล ซึ่งมาหางานทำ ดังนั้นที่อยู่อาศัยและที่ดินจะเป็นการเช่ามากกว่าชาวชุมชนชายทะเล ทำให้รายได้ส่วนหนึ่งต้องแบ่งมาใช้จ่าย ในส่วนของค่าเช่าบ้านหรือห้องแถว ทำให้รายได้ที่น้อยอยู่แล้วนั้นเหลือไม่มากนักหรือไม่พอใช้ ซึ่งต่างจากชาวชุมชนชายทะเลที่ส่วนใหญ่เป็นชาวชุมชนดั้งเดิมและอยู่มานานหลายชั่วอายุคน จึงมีบ้านหรือห้องแถวเป็นของตนเองไม่ต้องเช่า หรือถ้าเช่าก็จะเป็นแบบเช่าแบบชั่วคราวซึ่งจะถูกกว่ามาก ประกอบกับการอยู่อาศัยเป็นลักษณะเครือญาติมีการช่วยเหลือกันในด้านค่าใช้จ่ายมากกว่า ปัญหาหลักด้านเศรษฐกิจซึ่งได้แก่ การมีรายได้เล็กน้อย ไม่พอใช้ จึงน้อยกว่าชาวชุมชนแออัดตอนใน

ส่วนความแตกต่างของปัญหาในด้านสังคมนั้น เนื่องจากชุมชนตอนในมีความเป็นเมืองมากกว่า มีการแก่งแย่งแข่งขันในการดำรงชีพมากกว่า ประกอบกับจะเป็นการอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันจะมีน้อยกว่าชาวชุมชนชายทะเล แต่ละครอบครัวต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ไม่ค่อยมีเวลาอบรมตักเตือนกันมากนัก ทำให้ปัญหาในด้านสังคมจึงรุนแรงกว่า

ผลการเปรียบเทียบปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างชุมชนแออัดขนาดเล็กและชุมชนแออัดขนาดใหญ่ พบว่า ชุมชนแออัดขนาดเล็กและชุมชนแออัดขนาดใหญ่ มีปัญหาด้านเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 โดยชุมชนขนาดใหญ่มีปัญหามากกว่าทั้งสองด้าน ส่วนปัญหาด้านกายภาพ พบว่าทั้งชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่มีปัญหาไม่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ในด้านกายภาพที่พบว่าทั้งชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่ มีปัญหาไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะปัญหาของชุมชนนั้นถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ของทั้งสองชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งชุมชนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ต่างก็มีแอ่งน้ำขัง พื้นที่ว่างรกร้างมีหญ้าปกคลุมและเป็นแอ่ง ซึ่งแหล่งเพาะพันธุ์ยุงได้เป็นอย่างดี หรือปัญหาด้านกายภาพอื่นๆก็เกิดปัญหาที่คล้ายคลึงกันเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็ชุมชนแออัดขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่

ส่วนในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น เนื่องจากชุมชนขนาดใหญ่มีพื้นที่มากกว่าการรวมกลุ่มกันทางสังคม และการรวมกลุ่มกันของกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มต่างๆในชุมชน ในการที่

จะประกอบกิจกรรมหรือทำอาชีพร่วมกันนั้นเป็นไปได้ยากกว่า และทำให้การที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการนั้นไม่ทั่วถึง ซึ่งเมื่อเทียบตามขนาดแล้ว ชุมชนแออัดขนาดใหญ่ก็มีปัญหาในด้านเศรษฐกิจและสังคมมากกว่าชุมชนขนาดเล็ก

ในส่วนของ การวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความต้องการของชุมชนแออัดชายทะเลและชุมชนแออัดตอนใน พบว่า มีความต้องการความช่วยเหลือด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และความช่วยเหลือทางสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่าชุมชนแออัดตอนในมีความต้องการความช่วยเหลือมากกว่าชุมชนแออัดชายทะเลทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการในด้านเศรษฐกิจนั้น ค่าเฉลี่ยความต้องการระหว่างชุมชนตอนในค่อนข้างจะมากกว่าชุมชนชายทะเลอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวชุมชนแออัดตอนในมากกว่าครึ่งต้องเช่าบ้านอยู่ทำให้รายได้ส่วนหนึ่งต้องแบ่งมาใช้จ่ายในส่วนของค่าเช่าบ้านหรือห้องแถว ประกอบกับอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นการรับจ้าง ส่วนหนึ่งก็จะเป็นพ่อค้าแม่ค้าในตลาด ซึ่งรายได้น้อย และไม่แน่นอน จึงต้องการความช่วยเหลือในด้านนี้มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการช่วยฝึกทักษะอาชีพเพื่อเป็นอาชีพเสริมในการเพิ่มรายได้ และช่วยเหลือในด้านทุนประกอบการของกลุ่มในชุมชน

และผลการเปรียบเทียบความต้องการความช่วยเหลือด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างชุมชนแออัดขนาดเล็กและชุมชนแออัดขนาดใหญ่ พบว่า ชุมชนแออัดขนาดเล็กและชุมชนแออัดขนาดใหญ่มีความต้องการความช่วยเหลือทางสังคมและความต้องการโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่าชุมชนขนาดใหญ่มีความต้องการมากกว่าชุมชนขนาดเล็ก ความต้องการความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่มีความต้องการความช่วยเหลือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าชุมชนขนาดใหญ่มีความต้องการความช่วยเหลือมากกว่า ส่วนความต้องการความช่วยเหลือด้านกายภาพ พบว่าชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีความต้องการความช่วยเหลือไม่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ในด้านกายภาพที่พบว่าทั้งชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่ มีความต้องการความช่วยเหลือที่ไม่แตกต่างกันนั้น เนื่องจากว่าปัญหาหลักๆของชุมชนทั้งสองกลุ่มนั้นค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน ดังนั้นความต้องการในด้านกายภาพจึงไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหายุงชุม คือต้องการให้มีการฉีดพ่นยากันยุง แจกทรายเคลือบสารกำจัดลูกน้ำหรือทรายอะเบท (Abate) และถมในที่ที่เป็นแอ่งน้ำขัง

ส่วนในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น เนื่องจากชุมชนขนาดใหญ่มีพื้นที่มากกว่า การรวมกลุ่มกันทางสังคมและการรวมกลุ่มกันของกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มต่างๆในชุมชน ในการที่จะประกอบกิจกรรมหรือทำอาชีพร่วมกันนั้นเป็นไปได้ยากกว่า ทำให้ในการที่จะได้รับความช่วยเหลือ

จากทางราชการนั้นไม่ทั่วถึง ชุมชนขนาดใหญ่จึงต้องการความช่วยเหลือในสองด้านนี้มากกว่าชุมชนขนาดเล็ก โดยเฉพาะต้องการให้รัฐจัดสรรที่ดินในชุมชนให้เช่าซื้อและผ่อนในระยะยาว เพราะส่วนใหญ่เป็นสัมปทานเช่าแบบระยะยาวจากนายทุน หรือผู้มีอิทธิพล ทำให้ชาวบ้านไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

จึงกล่าวได้ว่าชุมชนแออัดชายทะเลและชุมชนแออัดตอนในมีปัญหาและความต้องการทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม แตกต่างกัน โดยพบว่าชุมชนแออัดตอนในมีปัญหาและความต้องการมากกว่าชุมชนแออัดชายทะเลทุกด้าน จากการทดสอบแนวเหตุผลโดยใช้การทดสอบ T-Test ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

สำหรับชุมชนแออัดขนาดเล็กและชุมชนแออัดขนาดใหญ่ พบว่า มีปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจ และสังคมแตกต่างกัน โดยชุมชนขนาดใหญ่มีปัญหาและความต้องการมากกว่าชุมชนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัญหาและความต้องการด้านกายภาพนั้น พบว่าทั้งชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่มีปัญหาและความต้องการไม่แตกต่างกัน จากการทดสอบแนวเหตุผลโดยใช้การทดสอบ T-Test ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

ดังนั้นจึงยอมรับแนวเหตุผลที่ว่าชุมชนแออัดที่มีทำเลที่ตั้ง และขนาดของชุมชนแตกต่างกัน จะมีปัญหาและความต้องการที่ต่างกัน

6.1.2 ความสัมพันธ์ของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

ความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี วิเคราะห์จากแผนที่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี มาตราส่วน 1:4,000 พ.ศ.2543 และภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน 1:4,000 พ.ศ. 2544 ร่วมกับกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนใช้เวลาในการทำมากที่สุดในแต่ละวัน ซึ่งได้แก่ การทำงาน ดังนั้นในการหาความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดิน ในที่นี้จะดูจาก "ที่ตั้งที่ทำงาน" ของคนในชุมชน เป็นตัวแทนในการความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และใช้โปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arcview 3.1 ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งข้อมูลลักษณะทางด้านประชากรและสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพที่ได้มาจากการเก็บแบบสอบถาม

ความสัมพันธ์การทำงานของคนในชุมชนแออัดกลุ่มตอนใน พบว่า มีความสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมมากที่สุด ซึ่งมีอัตราส่วนที่สูงกว่าการทำงานในการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆค่อนข้างมาก เนื่องจากประชากรในชุมชนแออัดตอนในส่วนใหญ่จะย้ายมาจากเทศบาลที่อยู่ใกล้เคียง หรือต่างตำบล ต่างอำเภอ หรือแยกครัวเรือนใหม่ เพื่อมาหางานทำหรือ

ถ้าทำอยู่แล้วเพื่อให้การเดินทางมาสะดวกและใกล้มากขึ้น ดังนั้นจึงมาเช่าบ้านหรือห้องแถว ในชุมชนแออัดตอนในในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี เพื่อให้ใกล้และสะดวกกับการเดินทางไปทำงาน ประชากรกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่ จะทำงานอยู่ในตลาดสดและห้างสรรพสินค้าหลักๆของเทศบาล รวมทั้งย่านการค้าและบริการที่อยู่ใกล้เคียง โดยอาชีพที่คนส่วนใหญ่ทำในการใช้ที่ดินดังกล่าว เช่น พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสด จักรยานยนต์รับจ้าง พนักงาน ลูกจ้างในห้างสรรพสินค้า และ ร้านค้า พนักงานทำความสะอาด เป็นต้น

ส่วนความสัมพันธ์ของการทำงานของคนในชุมชนแออัดกลุ่มชายทะเล ถึงแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมมากที่สุดเช่นเดียวกับกลุ่มตอนใน แต่ก็มีอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกับการทำงานที่สัมพันธ์กับการใช้ที่ดินประเภทแหล่งน้ำและทะเล เนื่องจากประชากรในชุมชนแออัดกลุ่มชายทะเล โดยเฉพาะชุมชนท่าเรือพลี-ศรีนิคม และชุมชนไกรเกรียงยุค เป็นชุมชนชาวประมงมาตั้งแต่สมัยก่อนกำเนิดชุมชนในช่วงรัชกาลที่ 5 ซึ่งอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษคือการประมงนั้น ประชากรกลุ่มนี้ก็ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นจะเห็นว่าชุมชนแออัดมีความสัมพันธ์กับตลาด รวมทั้งย่านการค้าและบริการ ซึ่งก็คือการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมนั่นเอง เนื่องจากเป็นแหล่งงานและมีการคมนาคมที่สะดวก เพราะผู้ที่มีรายได้น้อยเหล่านี้ต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงาน จึงทำให้ยอมรับแนวเหตุผลที่ว่าชุมชนแออัดมักมีความสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

จากผลการศึกษาทั้งหมดที่ได้มา ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่ศึกษาในลักษณะต่างๆ ดังนี้

ในชุมชนชายทะเลนั้น ลักษณะชุมชนจะมีความเป็นชนบท ซึ่งในที่นี้หมายถึง ยังมีความเป็นเครือญาติที่เป็นลักษณะครอบครัวใหญ่ มีการขยายขยายครอบครัวอยู่ในละแวกบ้านเดียวกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มมากกว่าชุมชนแออัดตอนในหรือชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ๆทั่วไป ซึ่งจะมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ การพึ่งพาอาศัยกันจะน้อยกว่าชุมชนแออัดชายทะเล

โดยชุมชนแออัดชายทะเลนั้น ส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่และเทศบาลที่อยู่ใกล้เคียง หรือย้ายตามคู่สมรสเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนชาวประมงมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งมีการขยายขยายครอบครัวทำให้ประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากพื้นที่ที่จำกัดทำให้เกิดความแออัดจนกลายเป็นชุมชนแออัดในที่สุด แต่ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังมีอาชีพทำประมง สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชุมชนแออัดตอนในนั้นส่วนใหญ่จะย้ายมาจากต่างถิ่น ทั้งต่างเทศบาล ต่างอำเภอ หรือต่างภูมิภาค เพื่อมาหางานทำ และต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายในการ

เดินทาง และต้องการอยู่ใกล้แหล่งงานที่ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นพ่อค้าแม่ค้า รวมถึงงานรับจ้างต่างๆ ในตลาดสดหรือรับจ้าง เป็นลูกจ้างตามห้างร้านในย่านธุรกิจการค้าของเทศบาล

ในส่วนของกรรมสิทธิ์ในที่ดินและที่พักอาศัย ชุมชนแออัดชายทะเลนั้นจะได้รับกรรมสิทธิ์ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษหรือถ้าเช่าก็จะเป็นการเช่าแบบชั่วคราวหลายปีซึ่งราคาเช่าจะค่อนข้าง ถูก ทำให้ชาวชุมชนซึ่งมีรายได้น้อยไม่ต้องแบกรับภาระกับค่าเช่าบ้านเหมือนกับชาวชุมชนแออัด ตอนในหรือชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ๆทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเช่าทำให้ชุมชนตอนในหรือชุมชน แออัดในเมืองใหญ่ๆทั่วไปต้องแบ่งรายได้ที่น้อยอยู่แล้วมาใช้จ่ายในส่วนนี้ ทำให้มีปัญหาในด้าน เศรษฐกิจมากกว่าชุมชนแออัดชายทะเล และถ้ามองถึงในเรื่องของรายได้ ชุมชนแออัดชายทะเลถึง แม้จะมีปัญหาในเรื่องของรายได้ที่น้อย แต่เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงรายได้ จึงค่อนข้างสม่ำเสมอมากกว่าชุมชนแออัดตอนในหรือชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ๆทั่วไปที่ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับว่ามีการจ้างงานเข้ามาหรือไม่

ส่วนปัญหาหลักที่เห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนระหว่างชุมชนแออัดตอนในและชุมชน แออัดชายทะเลก็คือ ในชุมชนแออัดตอนในนั้นปัญหาหลักจะเกี่ยวกับการระบายน้ำที่ไม่ทันทั่วถึง ที่เกิดน้ำท่วมขังในช่วงที่มีฝนตกหนัก เนื่องจากที่ตั้งชุมชนค่อนข้างต่ำประกอบกับคลองระบายน้ำ ค่อนข้างแคบและตื้นเขิน รวมถึงในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีมีคลองระบายน้ำเพียง 2 คลองซึ่งใช้ ระบายน้ำในเขตเทศบาลทั้งหมด ทำให้เมื่อเกิดฝนตกหนักการระบายน้ำจะไม่ทันทั่วถึง ในขณะที่ ชุมชนชายทะเลไม่ค่อยมีปัญหาในด้าน การระบายน้ำเนื่องจากเป็นบ้านยกพื้นสูง

ในส่วนของเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของชุมชนแออัดขนาดเล็กกับชุมชนแออัดขนาดใหญ่ นั้น ชุมชนแออัดขนาดเล็ก จะมีความเป็นเอกภาพหรือมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน มีความสนิทสนม รู้จักมักคุ้นกันในชุมชนมากกว่าชุมชนขนาดใหญ่ ทำให้เมื่อมีกิจกรรมหรือมีความเดือดร้อน ในเรื่องต่างๆจะสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลหรือพึ่งพาอาศัยกันได้มากกว่า เนื่องจากมีฐานของ ความสนิทสนมในชุมชนมากกว่า

และท้ายสุดสิ่งที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ในเรื่องของความสัมพันธ์ของ ชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ที่พบว่าถึงแม้คนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ จะมีการทำงานหรือมีแหล่งงานอยู่ในพื้นที่การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมก็ตาม แต่จะเห็นได้ชัด เจนว่า เกือบครึ่งหนึ่งของชุมชนแออัดชายทะเลนั้นก็ยังมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ชายฝั่งทะเลซึ่งก็คือ อาชีพการทำประมง ที่พวกเขาสืบทอดอาชีพนี้ต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษนั่นเอง

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ได้มา ทำให้เราทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ทั้งในภาพรวมทั้งหมด รวมถึงในแต่ละกลุ่มของชุมชน และในแต่ละชุมชน ตลอดจนความแตกต่างของปัญหาและความต้องการในแต่ละกลุ่มชุมชนมากขึ้น รวมทั้งได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาล ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานราชการหรือเอกชนต่างๆที่เกี่ยวข้องในการที่จะนำไปใช้ปฏิบัติ สำหรับการแก้ไขปัญหาก็ให้ตรงกับความต้องการของคนในชุมชนแออัดให้มากที่สุด โดยได้แยกประเด็นเป็นด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

6.2.1 ด้านกายภาพ

ปัญหาหลักของชุมชนแออัด โดยเฉพาะกลุ่มตอนในจะเกี่ยวกับปัญหาที่ระบายน้ำอุดตัน คลองระบายน้ำตื้นเขิน ซึ่งการระบายน้ำไม่สามารถระบายน้ำได้ทันทั่วถึง เมื่อมีฝนตกหนักทำให้น้ำท่วม ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากระดับของที่ตั้งในชุมชนนั้นจะค่อนข้างต่ำกว่าแนวคลองระบายน้ำ และเนื่องจากการระบายน้ำออกสู่ทะเลนั้น มีเพียงคลองสังเขปทางตอนเหนือ และคลองบางปลาสร้อยทางตอนใต้ของเทศบาลเท่านั้น ซึ่งทั้งสองคลองนั้นค่อนข้างจะแคบ และค่อนข้างตื้นเขิน โดยได้มีการปรับปรุงโดยโครงการขยายคลองสังเขปมาแล้วในช่วงปี พ.ศ. 2541 แต่มีปัญหาในการเวนคืนที่ดิน เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์และการทำความเข้าใจกับชุมชน จนทำให้โครงการหยุดชะงักและล่าช้ามาจนถึงในปัจจุบันในปี พ.ศ. 2547 โดยเป็นการดำเนินการในระยะที่ 2 จะเห็นว่าโครงการค่อนข้างล่าช้า จึงน่าจะมีการวางแผนและเตรียมงานก่อนการดำเนินงาน โดยต้องเข้าไปสอบถามทำประชาพิจารณ์ว่าประชาชนที่อยู่สองฝั่งคลองเห็นด้วยกับโครงการดังกล่าวหรือไม่ อย่างไรเมื่อเวนคืนแล้วจะชดเชยอย่างไร มีการหาที่อยู่ใหม่ให้อย่างไร ซึ่งต้องมีการทำความเข้าใจกับชุมชนก่อนที่จะเกิดความเข้าใจผิดจากการบอกเล่าแบบปากต่อปาก รวมถึงถ้าไม่สามารถขยายความกว้างของคลองได้ น่าจะมีการขยายคลองในด้านลึกหรือขุดลอกคลองให้ลึกมากขึ้น เพื่อลดการเวรคืน รวมถึงลดการขัดแย้งกับชุมชน และเร่งให้มีการดำเนินการให้แล้วเสร็จตามขั้นตอนมากขึ้น

6.2.2 ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านเศรษฐกิจนั้น เนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ถ้าในช่วงที่ไม่มีมีการจ้างงานเข้ามา ชาวชุมชนก็จะว่างงาน รวมถึงแม่บ้านที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำรายได้หลัก จึงน่าจะมีการให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการฝึกวิชาชีพ เข้าไปช่วยฝึกอบรม เสริมทักษะอาชีพ เพราะชาวชุมชนมีทักษะไม่เพียงพอ หรือ

ไม่ทราบว่าจะประกอบอาชีพเสริมในด้านใด รวมถึงควรมีการเข้าไปให้ความรู้ในโครงการกุ่มี๋มต่างๆ ของรัฐบาลแบบเข้าใจง่าย เพราะชาวชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจเพียงพอ และไม่กล้าไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร และเกรงว่าเมื่อเข้าไปติดต่อกับทางหน่วยงานที่รับผิดชอบจะไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร เหมือนกับการติดต่อกับราชการในเรื่องอื่นๆ เนื่องจากเห็นว่าเป็นชาวชุมชนแออัด

6.2.3 ด้านสังคม

ควรมีแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน สร้างโอกาสให้คนในครอบครัว และชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมถึงในด้านกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ทำร่วมกันในเวลาว่าง เช่น การสร้างสวนสาธารณะหรือสนามกีฬาเล็กๆ ในชุมชน เพื่อให้เด็กและวัยรุ่น รวมถึงคนในชุมชน ได้มีสถานที่ทำกิจกรรม รวมกลุ่มกันทำในสิ่งที่สร้างสรรคิในเวลาว่าง เสริมสร้างความสามัคคี เพื่อลดปัญหาด้านสังคม โดยเฉพาะปัญหาวัยรุ่นในเรื่องของการทะเลาะวิวาท จักรยานยนต์กวนเมือง รวมถึงลดการมั่วสุม และการเล่นการพนัน

และในส่วนของความสัมพันธืของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดิน ที่พบว่าชุมชนแออัดมักจะถูกอยู่ใกล้กับตลาดและย่านธุรกิจการค้าของเทศบาล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งงานของชาวชุมชน ทำให้เกิดการกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตเทศบาลซึ่งมีพื้นที่จำกัดและคับแคบ ในอนาคตเมื่อมีการขยายเมือง น่าจะมีการย้ายหรือเพิ่มตลาดและศูนย์การค้าออกมารอบนอกเขตเทศบาล เพื่อเป็นการกระจายแหล่งงานและความแออัดจากการใช้พื้นที่ออกมาด้านนอกให้มากขึ้น

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาปัญหาและความต้องการ รวมถึงความสัมพันธืของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีเท่านั้น สำหรับการศึกษาคั้งต่อไปควรมีการศึกษาให้ครอบคลุมถึงเทศบาลที่อยู่ใกล้เคียงได้แก่ เทศบาลตำบลบางทราย และเทศบาลตำบลบ้านสวน โดยเฉพาะเทศบาลตำบลบางทรายนั้นมีแนวของชุมชนชนแออัดชายทะเลที่ต่อเนื่องไปจากชุมชนแออัดชายทะเลของเทศบาลเมืองชลบุรี จึงคิดว่าน่าจะมีปัญหาและความต้องการ ตลอดจนความสัมพันธืของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินที่เกี่ยวข้องกับเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ซึ่งจะช่วยให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมมากขึ้นในการที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาคั้งตรงกับความต้องการของคนในชุมชนแออัด

ในการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีนั้น ควรที่จะมีการวางแผนและกำหนดโครงการต่างๆร่วมกันของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากพบว่าหน่วยงานต่างๆในเขตเทศบาลยังขาดการประสานงานในการทำงาน ต่างคนต่างทำกันอยู่ และการประสานงานไม่ใช่เฉพาะในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีเท่านั้น ยังต้องรวมไปถึงชุมชนในเขตเทศบาลที่อยู่ใกล้เคียง เช่น เทศบาลตำบลบ้านสวน และเทศบาลตำบลบางทราย เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันและมีการปฏิบัติงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะทำให้สามารถจัดทำแผนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ร่วมกัน อันจะเป็นรากฐานของการนำไปสู่ความเจริญและประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย